

Paměť, kolonialismus a materialista těla – nakládání s těly utlačovaných a s jejich pozůstatky, předměty

Materiální kultura SANb1019/SANb2019

Úterý 5.12 ve 12:00

Kateřina Čanigová

Cvičení – napište na papír odpovědi na tyto otázky

- Co vás nejvíce zaujalo na výstavě?
- Jaké lze nalézt paralely mezi dekolonizací umění, muzeí a výstav a námi navštívenou výstavou v MRK? Čerpejte z textů povinné četby.

Dekolonizace

- Borozan, V. 2020. Dědictví kolonialismu a nebezpečné důsledky hromadění kapitálu. Artalk.
- Široké pole lidských (i nelidských) činností a působení. Používá se nejen ve spojení s boji původních obyvatel o vyvlastněnou půdu, přírodní zdroje a práva, která jim byla odebrána, ale často i v souvislosti s potřebnými strukturálními změnami různých typů vzdělávacích (škol, univerzit) či kulturních institucí (muzeí a galerií) v bývalých metropolích.
- Vztahuje se všeobecně k samotným způsobům myšlení a fungování západního – euroamerického – světa, po staletí formovaného dobyvatelským / vykořisťovatelským / rasistickým / suprematistickým přístupem nadřazených imperiálních a koloniálních velmocí.
- Cílem je upozornit na stálou přítomnost imperialismu/kolonialismu jako forem strukturálního násilí, projevujících se v různých podobách a dopadech na naši současnost.

- Nyní však probíhá zároveň s migrační krizí, a tak souběžně sledujeme, jak se evropské hranice stávají v jednom směru propustné pro kdysi uloupené objekty, zatímco v opačném směru jsou opevňované a obehnané dráty. Sledujeme snahu navracet objekty odcizené v minulosti lidem z bývalých kolonií současně s navracením občanů prchajících z těchto zemí, kde prostřednictvím nadnárodních korporací, toxických infrastruktur a nově vznikajících nástrojů a technologií, mimo jiné i kvůli našim starým a novým spotřebitelským návykům, podporujeme pokračující exploataci jejich obyvatel a přírodních zdrojů. Utužujeme tak staré a generujeme nové nerovnosti.

- O vystavovaných předmětech které byly získány při kolonialistických výpravách
- Příklad z Benin-> úplně vypleněn kolonialisty, kulturní dědictví bylo odvezeno a lidé zmasakrováni
- 1897 - vyvraždění národa EDO 10k až 100k lidí, britští vojáci scénku parodují
- Dan Hicks - kurátor z Pitt Rivers muzea - kriticky okomentoval zapojení britských sbírkotvorných a vzdělávacích institucí do vojenského ovládnutí neevropského prostoru a kulturní dominance nad místními obyvateli.

N/PH 18804

Chief and his warriors

- doba rozvoje a pokroku evropských metropolí, které bohatly díky výhodnému obchodu s přírodními zdroji z kolonií, a také doba divokého zakládání (antropologických a etnografických) muzeí, jež se postupně plnila předměty vyvezenými z afrických zemí. Předpokládá se, že dnes se přibližně 90–95 % afrického kulturního dědictví nachází mimo tento kontinent ve velkých světových (převážně evropských a severoamerických) muzeích.

- Na území tohoto zřízení se nacházelo kulturně velmi bohaté a vyspělé království Benin, jež úspěšně britské nadvládě vzdorovalo. Napětí vyestkalovalo na konci roku 1896, kdy se generální konzul James Phillips rozhodl zasáhnout proti rozhodnutí pozastavit obchod, jež padlo ze strany Beninu, a vydal se do Benin City za účelem donutit krále Oba k útěku do exilu a obnovit dodávky (především) palmového oleje. Phillipsova výprava byla ale přepadena a pobita místními obyvateli, což z konzula udělalo britského národního hrdinu hodného pomsty. Následovala proto rychlá odvěta ze strany protektorátu, jehož vojáci Benin City v únoru 1897 v podstatě srovnali se zemí, jeho obyvatele vyvraždili, veškeré cenné předměty odvezli a prostor království ovládli.
- Hicks se proto noří do vyčerpávajících detailů o beninské „trestné výpravě“, aby ukázal, že přepadení Phillipsovy výpravy bylo pouhou záminkou vyprávěnou novinářům, ve skutečnosti se jednalo o Brity dlouho připravovaný útok.
- Dále autor věnuje velkou pozornost vojenskému vybavení protektorátních vojáků, politicko-obchodním vztahům, legislativním úpravám (například dva roky po vyplenění království Benin je podepsána mezinárodní Haagská úmluva popisující vyvražďování civilistů a drancování jako válečný zločin), dále interpretuje význam a formu uloupených plastik, popisuje příběhy jednotlivců, kteří se plenění zúčastnili, spoluúčast vědeckých autorit (antropologů, etnografů nebo historiků) a mimo jiné také zasazuje beninský masakr do kontextu s dalšími válkami, které Britské impérium vedlo mimo Evropu.
- První země v Africe dekolonizována až v roce 1957 poslední 1990

Pohled do interiéru Obovy budovy (Oba je tradiční vládce Beninu) shorelé po obléhání Benin City (dnes v Nigérii), v popředí jsou vidět bronzové plakety a v pozadí tři britští vojáci z Beninské trestné výpravy. 9.–18. únor 1897. Foto: Reginald Granville, zdroj Wikimedia Commons

- **Dan Hicks také připomíná, že dosud se dekolonizační diskurz málo věnoval důsledkům extraktivistického kolonialismu v západní Africe. V této otázce autor neuhýbá před přímou politickou kritikou, když tvrdí, že těžení nigerijských přírodních zdrojů neskončilo vyhlášením nezávislosti Nigérie v roce 1960, ale pokračuje až do současnosti. Konkrétně v této oblasti skrze zahrnutí aktivit britské obchodní společnosti Royal Niger Company, činné mezi lety 1879–1929, pod nadnárodní korporaci Unilever, jež zde dodnes aktivně ničí životní prostředí produkcí palmového oleje.**

-

Hicks proto navrhuje při psaní o těchto uloupených předmětech alternativní, radikální verzi ikonografie, která staví výklad na obrazech ztráty a smrti a již nazývá *nekrografie*. Takový úhel pohledu jde za výzkum provenience a historického kontextu a je mnohem spíše angažovaným a komplexním přístupem, který nás upozorňuje na to, že násilí páchané na obyvatelích kolonizovaných zemí není žádným aktem minulosti, ale stále trvá, opakuje se a obnovuje každým dnem, kdy jsou antropologická a etnografická muzea otevřena.

Kulturní restituce

- **zoulay upozorňuje na to, jak archivy a muzea odsouvají koloniální násilí lákavě někam do vzdálené minulosti, a podobně jako Hicks volá po úplném navrácení předmětů a zásadní proměně muzejních institucí. Výzva obou – Hickse i Azoulay – je obzvláště urgentní v tom smyslu, že u restitucí nekončí, ale naopak vkládá historický vývoj západoevropských a severoamerických muzeí do složitých a nerovných globálních vztahů (třeba i skrze sponzoring, jako je tomu u Britského muzea finančně podporovaného ropným gigantem BP). Hicks tak upozorňuje převážně na devastující těžbu zdrojů a vyvezení kulturního dědictví, Azoulay zase klade důraz na nepoměr mezi „velmi dobře zdokumentovanými předměty v muzejních sbírkách“ a „migranty na hranicích evropských států, kterým chybí příslušné dokumenty“.**

- <https://www.youtube.com/watch?v=UAYhRUj9VOI>
- <https://www.youtube.com/watch?v=vzrhuVdOlrw>

Objekty jako paměť násilí

- Dziuban, Z., & Stańczyk, E. (2020). Introduction: The Surviving Thing: Personal Objects in the Aftermath of Violence. *Journal of Material Culture*, 25(4), 381–390.
- Hromadné násilí za sebou zanechává zkázu. Stejně jako lidé se i věci stávají obětí vysídlení a ozbrojených konfliktů.
- Majetek se vyměňuje, dobrovolně nebo násilně se ho vzdává, vyměňuje se za jídlo a přístřeší, schovává se, svěřuje se do úschovy přátelům a sousedům nebo se odnáší do nuceného exilu.
- Předměty se dostávají i do masových hrobů, do kapes a tělesných otvorů zabitých, na prsty a zápěstí mrtvých. Ve válečných dobách jsou předměty vyráběny také jako reakce na ekonomický nedostatek a nouzi.
- Takové předměty, vyrobené z odpadu a trosek, slouží jako mementa, odrážejí zkušenosti z vězení nebo z fronty a svědčí o těžkostech doby. Po válce a konfliktu jsou věci často zachráněny přeživšími nebo rodinami obětí, zděděny, získány soudními znalci nebo uloupeny z válečných hrobů.

- Dochované věci jsou mobilizovány v uměleckých postupech a vyprávění příběhů, vystavovány v muzeích nebo předvolávány ke svědectví v soudních řízeních. Ať už jako trofeje, suvenýry nebo důkazy, věci zůstávají prodchnuty afekty, prostoupeny vzpomínkami (skutečnými i konstruovanými) a zatíženy protichůdnými vyprávěními o minulosti.

„Předměty po násilí“

- Role výzkumu objektů v postkonfliktních společnostech v Evropě 20. a 21. století, v období po první a druhé světové válce, španělské občanské válce a holocaustu.
- Jak jednotlivci a komunity interagují s přežívajícími předměty? Jaké osobní a kolektivní emoce tyto interakce vyvolávají? Jak a proč je předmět uchováván, sbírán, skladován, znovu používán a/nebo ponechán k rozpadu? Jak je využíván při vyprávění příběhů, vytváření paměti, uměleckých postupech a budování národa? Do jaké míry lze dochovanou věc považovat za ztělesněné místo afektu, které nám umožňuje na jedné straně zaznamenávat a dokumentovat minulost a na druhé straně ji inscenovat a prožívat? Jak hmotné přežívání věcí do nich vkládá moc utvářet a/nebo zpochybňovat způsoby, jimiž je minulost prožívána, připomínána a vyprávěna?

- předměty sentimentální hodnoty jsou stavěny do centra zkoumání konfliktů, vysídlení a genocidy.
- předměty jako hmatatelné ukazatele konfliktních zkušeností, a tím i jako nositele paměti
- tyto předměty představují mocné narativní prostředky. Například roste počet vědeckých prací o osobních věcech (včetně fotografií a jiných památek) zachráněných lidmi, kteří přežili genocidu, které ukazují, jak mohou věci aktivovat ústní podání a nabízet okno do transgenerační a nadnárodní paměti události.

- Diskuse o důkazní hodnotě předmětů jsou zvláště výrazné v archeologii konfliktů a analytických přístupech zaměřených na forenzní vyšetřování v kontextu masového politického násilí: spolu s lidskými ostatky jsou hledány, exhumovány a zkoumány také předměty
- Materiální kultura umožňuje dokumentaci zločinů, včetně těch, které byly předmětem zakrývání a vymazávání
- Nalezené materiální stopy minulosti jsou přetvářeny v důkazy a využívány k podpoře (nebo zpochybnění) nároků na odpovědnost a spravedlnost.
- Kromě toho se osobní předměty nalezené na místech politického násilí, zejména v případě nepřítomnosti těla, stávají silným ztělesněním pocitů, místem emocionálních investic, truchlení a vzpomínek.

„přežívající věci“

- pozornost k sociálnímu, afektivnímu, imaginativnímu a materiálnímu přežívání věcí má etický a politický rozměr.
- Přežívající věci mohou manifestovat a vnášet do přítomnosti marginalizované nebo umlčované aspekty minulosti.
- To je zvláště relevantní v kontextech, kde násilí zůstává sporné a jeho stopy jsou předmětem fyzického a symbolického přivlastnění mocnějšími skupinami nebo aktéry; v kontextech, kde ekonomické násilí a systematické materiální vyvlastňování zůstává v historiografii neprozkoumáno; a v kontextech přivlastnění, po němž následuje opětovné využití a odmítnutí jedinečné historičnosti věcí.
- Tím, že věnujeme pozornost přežívání věcí a jejich trajektoriím, interpretačně obnovujeme jejich vazby na násilí, a tím narušujeme nároky na vlastnictví a klademe znepokojivé otázky týkající se postkonfliktních ekonomických/politických/materiálních řádů, které byly vytvořeny prostřednictvím krádeží a nucené deprivace

Role předmětů ve vybraných kontextech

- Osvětim – muzeum, <https://vimeo.com/667377693> ,
<https://www.auschwitz.org/en/visiting/>
- Památník Lety - <https://www.rommuz.cz/cs/lety-u-pisku/>
- Forensic architecture - <https://forensic-architecture.org/>

Cvičení

- Rozdělte se do 5 skupin. Každá skupina dostane jednu knihu/katalog k výstavě nebo uměleckému projektu.
- Jak tento materiál souvisí s četbou k této přednášce?
- Jaké prvky dekoloniální perspektivy lze nalézt v knize/katalogu k výstavě nebo uměleckému projektu?
- Jaká je role „těch druhých“ v tomto případě Romů/Romek? Jsou v centru? Jsou autory/rkami? Je s nimi zacházeno eticky? Přináší daný materiál perspektivu Romů/Romek nebo je psáno „o nich bez nich“?